

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN YASAR'IN
AMASYA ŞİİRİ

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN YASAR'S
AMASYA POEM

Metin HAKVERDİOĞLU*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья

Atıf / Citation / Цитата

Hakverdioğlu, M. (2021). Hüseyin Hüsameddin Yasar'ın Amasya Şiiri. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (27), 401-418.

Hakverdioğlu, M. (2021). Hüseyin Hüsameddin Yasar's Amasya Poem. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (27), 401-418.

 10.29228/kesit.51360

Geliş / Submitted / Отправлено: 10.05.2021
Kabul / Accepted / Принимать: 23.06.2021
Yayın / Published / Опубликованный: 25.06.2021

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Эта статья была проверена
Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это
произведение доступно по лицензии Creative Commons.

*Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, metin.hakverdioglu@amasya.edu.tr

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN YASAR'IN AMASYA ŞİİRİ*

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN YASAR'S AMASYA POEM

Doç. Dr. Metin HAKVERDİOĞLU

Öz: Amasya; kaleleri, kuleleri, konakları, köprüleri, kubbeleri ve nehri ile dünyanın ilim ve sanat için en uygun ortamını sağlayan şehirlerinden birisi olmuştur ve bu özelliğini binlerce yıl sürdürebilmiştir. Amasya bu hali ile kültür tarihimiz açısından son derece önemli merkezlerden birisidir. Burada yetişip kültür ve edebiyat dünyamızı aydınlatan sayısız âlim, sanat ve kültür insanı dünyaya yayılmıştır. Hüseyin Hüsameddin Yasar, 1869 yılında Amasya'da doğmuştur. Uzun yıllar burada ilim tahsil etmiş ve İstanbul'da vefat etmiştir. Amasya Tarihi adlı on iki ciltlik Türk tarihinin yazarıdır. İyi bir medrese eğitimi alan ve çeşitli devlet kademlerinde görev yapan Yasar, en büyük eseri olan Amasya Tarihi'ni yazmak uğruna Osmanlı'nın tüm önemli kütüphanelerini ziyaret etmiş ve hayatını tarihi hakikatleri belgelemek için malzeme aramaya vakfetmiştir. Yasar'ın tarihçi kimliği yanında bir de şair kimliği vardır. Onun aruz ölçüsü ile yazdığı Amasya Güzellemesi, Amasya Tarihi adlı eserin ilk iki cildine serpiştirilmiştir. Şiir; Amasya'nın özelliklerini anlatmaya cehd eden yazarın, Âşık Paşazâde'nin geleneğini takip ederek adeta her anlattığı bölümü özetleme amacını gütmüştür. Çalışmamızda şehir şiirleri diyebileceğimiz bir şiir türünün ilginç bir örneğini "Amasya Güzellemesi" adıyla tanıtır ve açıklamayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Amasya Tarihi, Hüseyin Hüsameddin Yasar, şehir şiirleri, Amasya güzellemesi.

Abstract: Amasya; With its castles, towers, mansions, bridges, domes and river, it has become one of the cities in the world that provides the most suitable environment for science and art and has been able to sustain this feature for thousands of years. With its current state, Amasya is one of the most important centers in terms of our cultural history. Numerous scholars, art and cultural people who grew up here and enlightened our culture and literature world have spread around the world. Hüseyin Hüsameddin Yasar was born in Amasya in 1869. He studied sci-

*"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir. Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

ence here for many years and passed away in Istanbul. He is the author of twelve volumes of Turkish history called History of Amasya. Yasar, who received a good madrasah education and served in various state levels, visited all important libraries of the Ottoman Empire for the sake of writing his greatest work, the History of Amasya, and devoted his life to searching for materials to document historical truths. In our study, we aim to introduce and explain an interesting example of a type of poetry that we can call urban poems under the name "Amasya Beautification".

Key Words: History of Amasya, Hüseyin Hüsameddin Yasar, Urban poems, Amasya beauty poetry.

GİRİŞ

Hüseyin Hüsameddin Yasar Amasya, Türkçe ve Türk tarihi aşığı bir tarihçi yazar olarak tanınır. Hayatının hemen hemen tamamını bu amaca vakfetmiş olan yazar, on iki ciltlik eserinde hem Amasya tarihini hem Türk tarihini hem de bir şairler tezkiresi diyebileceğimiz vasfıyla edebiyat tarihini kaleme almıştır. Eserin dili de oldukça edebîdir. Yeri geldiğinde seci-lerle süslenen dili, samimi yorumları ile birleşince eser, bir edebi roman havasına bürünmektedir.

Prof. Dr. M. Fatih Köksal (2017: 175)'in eser hakkındaki şu görüşleri özetleyici mahiyettedir:

"Amasya Tarihi, Hüseyin Hüsameddin Yasar'ın, şöhreti kendi şöhretini de aşmış, özellikle de şehir tarihçiliğinde örnek ittihaz edilen ünlü eseridir. Ortaya koymuş olduğu eseri itibarıyla son dönemin en büyük tarihçilerinden olduğu şüphesiz olan bu büyük tarihçi, adı geçen eseriyle aslında sadece "Amasya'nın tarihi"ni yazmamış, büyük bir beylikler ve Osmanlı tarihi, daha geniş anlamda ise aynı zamanda bir "genel Türk tarihi" kaleme almıştır."

Köksal (2017: 175), eserin serencamını ve kendisinde bulunan müsvedde ciltlerin varlığını şöyle açıklamaktadır:

"Amasya Tarihi'nde yer yer muhtelif kişilerin hayatları hakkında bilgiler bulunmakla birlikte asıl biyografiler eserin 6-12. ciltleri arasındadır. Bu ciltlerde elifba sırasına göre Amasya ve çevresinde yetişen âlimler, devlet adamları, şeyhler, askerler, şairler, aralarında pek çok hanımın da bulunduğu vakıf ve hayrat sahibi kimselerin biyografilerine yer verilmiştir. Mevzu ve tertip şekli itibarıyla bakıldığında klasik tabakât kitapları tarzında kaleme alınan bu ciltlerin müstakil bir eser görünümünde olduğu söylenebilir. Ne var ki bu biyografiler "Osman Paşa (Gürcü-zâde el-Hâcc)" maddesiyle bitmektedir. Bu maddenin bulunduğu sayfa aynı zamanda 12 ciltlik eserin de son sayfasıdır. Amasya Tarihi gibi muazzam bir eserin biyografilerin yer aldığı kısmının "ayın" harfine kadar gelip kalması, tamamlanmamış bir eser olduğu anlamına gelmektedir ki müellif eserinin 11. cildinin başında "şın harfinden sonrasının bütünüyle yandığını" kendisi kaydeder. Esa-

sen Hüseyin Hüsameddin gibi, eserindeki derinlik ve vuzuhla bütün bilim dünyasını hayretlere düşüren birinin böylesine bir eseri yarım bırakmış olması çok makul değildi. Nitekim yaklaşık üç-dört yıl kadar önce Ankara'da bir sahaftan satın aldığımız altı cilt defterin, -yukarıda bahsedilen projede çalışan akademisyenlerden Prof. Dr. Mehmet Arslan'ın katkısıyla- eserin kayıp olduğu anlaşılan kalan kısmının kısmen eksik, kısmen tamamlanmış müsveddeleri olduğunu tespit ettik."

Eserin bir diğer yönü de ele aldığımız Amasya Güzellemesi adını verdiğimiz uzun şiidir. Bu şiir Amasya Tarihi adlı bu eserin ilk iki cildine serpiştirilmiştir.

Yasar, Amasya hayranı bir müverrih, edip ve şairdir. Aşağıdaki kendi ifadeleri ile Amasya sevgisini ve Amasya'nın önemini gözler önüne sermiştir:

"Amasya, vahdet-i milliyye sâyesinde ikbâlin en yüksek zirvesine çıkarak en yüksek refâh ve medeniyet görmüş, en büyük fâtihlere, en şanlı kahramânlara vatan olmuş, gerek ilmen ve gerek iktisâden en yüksek irfân ve sa'âdete ermişdi.

Amasya, yüksek medreseleriyle, fâzıl müderrisleriyle, âlim şâ'irleriyle, hâzık tabîleriyle, mütefennin üstâdlarıyla, mâhir hattâtlarıyla muhteşem bir dâru'l-irfân, şanlı bir dâru'l-fünûn, mu'azzam bir merkez-i medeniyet olmuşdu.

Amasya, yetiştirdiği fâtiler pâdişâhları, vezîr-i a'zamları, vezîrleri, kadı-askerleri, beylerbeyileri, nişâncıları, mollâları, vâlîleri, fâzılları, kâmilleri, âlimleri, üstâdları, hattâtları bütün Türkiye târihinin medâr-ı ıftihâdır." (Yasar, C.3: 265).

Yasar da adeta kendisini bu âlimler kervanında görmek ve göstermek için ömrünü ilme ve bilhassa tarih ilmine adanmıştır. Bu sayede ismini yukarıda saydığı büyük ceddinin listesine fâzıl, kâmil, âlim, şâir ve müverrih olarak yazdırmıştır.

Hüseyin Hüsameddin Yasar, 5 Kasım 1869 tarihinde Amasya'da, Çeribaşı Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Babası, "Abdi-zâde" diye tanınmış olan el-Hâc Mehmed Ağa, annesi Zahide Hatun'dur. İyi bir tahsil gördükten sonra çeşitli memurluklarda bulunmuştur.

"Asrî mahlasıyla manzumeler de yazan Hüseyin Hüsameddin bütün çalışmalarını Türk dili ve tarihi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ayrıca Târîh-i Osmânî Encümeni'nin kuruluşundan itibaren üyesiydi. Soyadı Kanunu'ndan sonra Yasar soyadını alan Hüseyin Hüsameddin, 10 Şubat 1939 tarihinde Şişli'deki evinde vefat ederek Feriköy Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir. Hüseyin Hüsameddin'in en belirgin özelliği, "koyu bir Türkçü" oluşudur. Hayatının gayesini "Türk tarihini ve dilini araştırmak" olarak göstermesi, devşirmeler hakkında çok ağır hükümler vermesi, "dilde Türkçülük" cereyanının içinde yer alması gibi hususlar onun bu yönünü açıkça göstermektedir." (Köksal, 2017: 177).

Hüseyin Hüsameddin, şairliğini kanıtlayan aşağıdaki şiiri, ilk iki ciltte Amasya'yı tanıtarak kaleme almış ve bir Amasya şehrengizi denemesi yapmıştır. Şiirin metnini Mücahit Kaçar (2017) "Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu"nda ikinci ciltte bulunan bir dörtlülüğü hariç kullanmış ve Yasar'ın diğer şiirlerinden de örnekler sunmuştur.

Şehir isimlerinin edebiyatımızda kullanımı hakkında yaptığı çalışmada Enes Yıldız (2018: 221-222), şu toplu bilgiyi vermektedir:

“Şehir şiirleri kasîde, gazel, musammat ve küçük mesnevi gibi nazım şekilleriyle yazılabilir. Kasîdelerde ya nesip/teşbib bölümünde ya da şiirin tamamında şehir tasvirlerine yer verilir. Kasîde ve gazel şeklinde yazılan şehir şiirlerinde şehir ismi redif olabileceği gibi olmayabilir de. Aşağıdaki listede de görüldüğü gibi üzerine şiir yazılan şehirler daha çok İstanbul, Edirne, Manisa, Kütahya gibi döneminin siyasî ve kültürel merkezleridir. Aşağıda kasîde, gazel, musammat ve küçük mesnevi ile yazılmış şehir şiirleri örnekleri şairleriyle birlikte yüz-yıl sırasına göre tablo halinde verilmiştir:

Sultan Veled: Konya, Aksaray, Kayseri, Kütahya (Güler, 2016; Şimşekler, 2018)/Ahmedî: Bursa (Akdoğan, 2018: 87)/Cem Sultan: Niş (Ersoylu, 1989: 32)/Rûşenî: Aydın, Bursa, Tebriz (Tavukçu, 2005: 226, 230, 286)/Mihri Hatun: Ladik (Arslan, 2007: 327)/Fuzûlî: Bağdat (Akyüz, 2000: 76).

Derzizâde Ulvî: Manisa (Çetin, 1993: 578)/Münîrî: Ladik (Ersoy, 2010: 233)/Mahmûd Efendi: Konya, İstanbul, Edirne (Erdoğan, 2012: 316)/Hayâlî Bey: Edirne (Tarlan, 1992: 262)/Ravzî: Dukakin (Aydemir, 2007: 183)/Nâ'îlî: Edirne (İpekten, 1970: 68)/Nâbî: Medine (Bilkan, 1997: 535).

Nâbî: Manisa (Bilkan, 1997: 146)/Nef'î: Edirne (Akkuş, 1993: 62)/Nef'î: Edirne (Akkuş, 1993: 337).

Bahî: Edirne (Kayaalp, 1991: 53)/Nergisî: Saray (Selçuk, 2014: 34)/Şeyhülislam Yahyâ: Edirne, Halep, Bağdat, İstanbul (Kavruk, 2001: 67, 219, 335, 379, 407)/Dürrî: Gümölcine ve Moton (Kılıç, 2010: 42)/Güftî: Sîrûz (Yılmaz, 1983: 83)/Mâlî: Sakız Adası, Muğla, İzmir, Bursa ve İstanbul (Akgül, 2013: 264)/Hasmî: Maraş (Selçuk, 2007: 143)/Lebîb: Halep (Kadıoğlu, 2005: 262)/Nedîm: İstanbul (Macit, 1997: 85)/Rıfkî: İstanbul (Gülhan, 2018: 96)/Rıfkî: İstanbul (Gülhan, 2018: 97).

Seyyid Mehmet Rıza: Kızanlık (Kurnaz, 1997: 253)/Muvakkizâde Pertev: Edirne (Bektaş, 2004: 284)/Seyyid Vehbî: Manisa (Dikmen, 1991: 516)/Ali Emîrî: Mekke-Medine (Arslan, 2008: 274)/Ârifî: Kütahya (Güler, 1996: 279)/Pesendî: Kütahya (Güler, 1996: 279)/Aynî: Konya, Şam, Antalya (Mermer, 1997: 571, 634, 635)/Müştak Baba: Bitlis (Gündoğdu, 1997: 150)/Malatyalı Necâtî: İstanbul ve Malatya (Yekbaş, 2015: 397)/Yenişehirli Avnî: Yenişehir (Turan, 1998: 581).

Kudsî: İstanbul/Pertevî: Edirne/Şairi Bilinmeyen: Akşehir (Eflatun, 2003: 274)“

Bu listenin her yıl daha da uzayacağı ve yeni şairler ve şehir şiirleri ortaya çıkacağı kesindir. Araştırmacının bu listeye kattığı Revânî'nin Medine şiirine biz de bir şiir ekleyebiliriz:

Abdî-zâde Hüseyin Hüsameddin (Asrî): Amasya (Kaçar, 2017: 67).

Biz bu çalışmamızda Hüseyin Hüsameddin Yasar (Asrî)'ın “Amasya Güzellemesi” şiirini açıklayıp yazılış amaçlarını ortaya koymaya çalışacağız.

Amasya Güzellemesi

Şiir, Amasya Tarihi'nin ilk iki cildine, her bir konunun özeti mahiyetinde yerleştirilmiş ve toplam 37 dörtlükten oluşmuştur. Şiirde toplam 40 defa Amasya ismi geçmektedir ve bu da Müslüman Türkler için uğurlu sayılan bir sayıdır.

Şiirin kalıbı "Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün"dür. Bu kalıp takdi' ile okunduğunda müzikalitesi oldukça yüksek bir aruz kalıbıdır. Nazım şekli murabbadır. Şiirin aruz kusurları içermemesi Yasar'ın iyi bir divan şiiri heveslisi, hatta orta seviyede bir şair olduğunu hissettirmektedir. Bu bağlamda zamanla daha fazla şiirlerinin ortaya çıkabileceğini ön görebiliriz. Hatta Hüseyin Hüsameddin'in Amasya Tarihi'nde sürekli zikrettiği büyük yangınların birinde şiirlerinin de yanmış olabileceği hiç de düşük bir ihtimal değildir.

Şiirinin konu sıralaması tamamen Amasya Tarihi'nde ki anlattığı hususa dayanmaktadır. Örneğin, bir mevkii anlattıktan sonra orayı, bir kurum silsilesini anlattıktan sonra o kurumların değerini şiirleştirmeyi düşünmüştür.

Amasya Güzellemesi ve Açıklamalar

Etdikçe tecellî dile envâr-ı Amasya

Şevkiyle yakar kalbimi bir nâr-ı Amasya

Çeşmimde döner eşk-i şerer bâr-ı Amasya

Kalbimde turur hasret-i dîdâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 14).

İlk dörtlükte şair, şehirden uzak bir insanın şehrine olan özlemini dile getirmektedir. "Gönülde Amasya'nın nurları tecelli ettikçe kalbimi onun şevkiyle bir Amasya'ya kavuşma hasreti ateş gibi yakar. Amasya'dan ayrılığın sıkıntısı kanlı gözyaşı olup gözlerimden dökülür ve kalbimde kök salar." demektedir.

Şair, bu dizelerle Amasya'yı ne kadar çok sevdiğini ve ondan ayrı kalmaya tahammül edemediğini belirtmektedir. Gerçekten de Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin Yasar hayatı boyunca Amasya ve onun tarihî geçmişini, doğal güzelliklerini anlatmak için hep mücadele etmiştir. Bu sevgi ona unutulmayacak bir eser olan 12 ciltlik Amasya Tarihini yazdırmıştır.

Bu şehri yapan devr i evâ'ilde Amîs'dir

Derler ki Amâsîs'e dahî nâmı enîsdir

Şâ'ir dedi Elmâsiye'den hâzî selîsdir

Elmâsı çıkarmış gibi ahcâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 14) .

İkinci dörtlükte Yasar, Amasya şehrinin ilk kurucularını anmaktadır. "Bu şehri ilk kuran kişinin adı Amîs'tir, Derler ki Amâsîs denilen bu kişi, namı iyi olan bir insandır. Şairler bu ismi bozup kolay olsun diye Elmâsiyeye demişler; ancak herhalde bu, onlara göre şehrin taşlarının değeri elmas gibi yüksek olduğundadır.

Yasar, şiirde tarihi bir gerçeği, bir söylentiyle birleştirip -mübalâğa sanatını da kullanarak- bunun sebebini Amasya'nın taşlarının elmas değerinde olmasına bağlamaktadır.

Cennet gibidir sūy-ı cenûbunda Çakallar
 Gûyâ ki beşikdir yed-i Kudret onu şallar
 Meşşâta-i eyyâm-ı bahâr vechini allar
 Bir la'le döner nâzıra ruhsâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 24).

Şehrin, Çakallar adlı yüksek dağ yamacını ve genel olarak bir beşiğe benzeyen coğrafi yapısını anlatan şair, “Çakallar denilen mevki, şehrin güneyinde Cennet gibi bir yerdir; sanki bir beşiktir de onu Tanrı'nın eli huzur içinde olsun diye sallar. Bahar günlerinin süsleyicileri onun güzel yüzünü allar, renklendirir; böylece bakana, kırmızı lal taşı gibi yanağını seyrettirir Amasya.” demektedir. Burada özellikle beşik kelimesini kullanması şehrin dar bir vadide olmasından dolayıdır. Şair ihâm-ı tenasüp ile şehrin kırmızı yanaklı olduğundan bahsederek “kırmızı elma”sına işaret etmek istemiştir.

Sağında bunun Karakaya cennet-i diger
 Bir hûb ferîdin iki ruhsârına beñzer
 Yıldız gibi ezhâr ile mestûr serâser
 Bunlardan alır hep şuyu gülzâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 26).

“Bunun (Çakallar'ın) sağında Karakaya adlı bir mevki de vardır ki o da diğer bir Cennet köşesidir. Bunlar (Çakallar ve Karakaya) bir güzelin iki yanağına benzer, o kadar güzeldir. Bu mevkiler boydan boya yıldız gibi çiçeklerle örtülmüştür. Amasya'nın bütün gül bahçeleri buralardan suyunu alır.”

Şair, yine mübalağa sanatını kullanarak Çakallar ve Karakaya mevkiini Cennete benzetmektedir. Çiçeklerin bolluğunu ve belki de beyaz çiçeklerin çokluğunu yıldız benzetmesi ile göz önüne sermektedir. Amasya'nın bahçe sularının buradan akan derelerden sağlandığı gerçeğini de şiirine eklemektedir.

Evvel buranıñ nâmına derler idi Farnak
 Vermekde harâbât-ı kadîme oña revnağ
 Yapmışdı selâfın orada kaşr-ı Havernak
 Söyler bunu bir şâhid-i sâlâr-ı Amasya (Yasar, C.2: 161)

Bu dörtlükte şair, “Önceden buranın (Çakallar'ın) ismine Farnak derlerdi. Eski kalıntıları onun bir güzellik abidesi olduğunu gösteriyor. Orada o sultanlar, Numan-ı Ekber'in kasrı Havernak'a benzer bir kasır yaptırmıştı. Bunun böyle olduğunu Amasya'nın ileri gelen insanları şahit olarak söylerler.” demektedir.

“İkinci Farnâk, zâlim olmakla berâber ma'ârif ve sanâyi'i himâye ederek mülkünde terakkî ettirmiş, servet i umûmiyye i memleketi tezyîd ederek Amasya şehrini müceddeden i'mâr ettiği gibi şimdiki Çakallar ve Karakaya mevki'inde ve sûr içinde bir kasaba i dilârâ yaptırmış, eski Girâsûn şehrini de müceddeden i'mâr ederek oraya Fernakya denmiş ve Ça-

kallar'a Fernâk unvânı verilmiştir." (Yasar, C.2: 161).

Bu dörtlük Amasya Tarihi'nin ikinci cildindedir ve genelde araştırmacıların gözünden kaçmaktadır. Oysa yazar, bu dörtlüğün aslında birinci ciltte Çakallar bahsini anlatırken eksik kaldığını ve buraya aldığını söylemektedir.

Eyler iki menba' buranın zevkini ikmâl

Gûyâ ki biri âb-ı zülâl ü biri selsâl

Bir menba'ı yapmış Kaya Pâşâ gibi mifzâl

Diger 'Acem Ağa gibi mi'mâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 27).

Hüseyin Hüsameddin bu dörtlükte Amasya'nın bağlarını sulayan suların isimlerini zikretmektedir. Üç önemli su kaynağından ikisinin ismi geçmektedir: "Kaya Paşa ve Acem Ali Suyu"

"Buranın zevkini iki menba tamamlar; biri ab-ı hayat gibi tatlı, biri lezzetli mi lezzetlidir. Bir menbaı Kaya Paşa adlı bir fazıl yaptırmıştır, bir diğerini ise Acem Ali Ağa adlı bir Amasya mimarı."

Tarihçi, bu suları ilgili bölümde şöyle anlatır:

"Bu cebelden cereyân eden suların meşhûru üç menba'dır ki sâhiblerinin nâmıyla meşhûr ve huffet ve halâvetce birbirinden mütefâvitdir. Bunlara "Kaya Paşa Suyu, Üçler Suyu, Acem Ali Suyu" denir. Şu üç suyun menba'ı "Çakallar" semtindedir. Bir de Çıçır suyu..." (Yasar, C.1: 27)

Cennât-ı cihânın burası şanki ecelli

Şehzâdelere olmuş idi şayd mahalli

Enzâra olur Köşklü Kaya'dan bu da belli

Bir merkez-i sultân iken aqtâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 30).

"Burası (Çakallar ve Karakaya) Cennetin en güzel yeridir. Burası şehzadelerin avlandığı mahaldir. Amasya'nın her tarafının bir sultan şehri olduğunu gösteren, seyir yeridir Köşlü Kaya, belli."

Şair, şehzadelerin avlağı olarak tasvir ettiği bu iki mevkii yine Cennetin en güzel yerine benzeterek abartma sanatını kullanmıştır.

En sonra Çakalzâdelere kısmet-i evfer

Oldu buradan hîn-i teferrukda müyesser

Şimdi orası bunların adı ile eşher

Etdi bunu tahkîk perestâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 31).

"En sonunda bu güzel yerler Çakalzâdelere adlı, bol kısmetli bir aileye, zamanında nasip olup düştü. Şimdi buranın adı onların adı ile meşhur olmuştur (Çakallar). Bunun böyle olduğunu Amasya tarihini tahkik etmeye hayatını vakfetmiş kişi tespit etti."

Yasar, Çakallar'ın adının nereden geldiğini açıklayıp bu adın Çakalzaladelerden kaldığını söyler ve bunu tahkik ve tespit edenin de kendisi olduğunu îmâ eder.

Garbında bunuñ kûh-ı celî şöhre-i Ferhâd

Gûyâ eser-i 'aşk ile vermiş oña bünyâd

Rûmîler onuñ dâmenine "Veng" demiş ad

Lâkin budur u'cûbe i ahbâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 34).

"Bunun batısında parlak şöhreti ile Ferhat Dağı vardır. Bu dağ sanki aşk eseri olarak inşa edilmiştir. Romalılar onun eteklerine Veng adını vermişlerdir; lakin bu Veng hadisesi Amasya'daki en ucube, uyduruk haberdir."

"Karakaya'nın garb ı cenûbîsine tesâdüf eden yüksek ve yalçın kayaya "Ferhâd Kaya-sı" ve bu kayanın şarka doğru uzanan silsilesine de "Ferhâd Dağı" denir. Bu dağ, "Pont" silsile i cibâlinin garben mebde'i add olunup, "Erzurum"a gider. Ve buradan "Îrân"a girip "Gîlân" civârında "Kûh ı Bîsütûn"a ittisâl eder ve burada nihâyet bulur. Pont dağlarının mebde'i "Ferhâd", müntehâsı "Kûh ı Bîsütûn" olduğu münâsebetle bu dağlara umûmen "Kûh ı Bîsütûn" dendiği bazı coğrafya yı Arabî kitâblarında görülmüşdür." (Yasar, C.1: 34).

Hüseyn Hüsameddin, Venk suyu ile ilgili şu olayları kast etmişti:

"Rûmlar diyor ki: Havâriyyûndan Piyer nâmıyla meşhûr olan Batras öğrencisinden Yovannis, Amasya sakinlerini dîne da'vet etmek üzere me'mûren gelip orada oturmuş ve Hristiyanlığın hak olduğuna delîl olmak üzere taşdan su akıtmış olduğundan buralar Yovannis nâmıyla meşhûr olduğu hâlde, mu'ahharan tahfîf olunarak Veng denmiştir.

Ermenîler diyor ki: Havâriyyûndan Ohannis, Revân dâhilinde Açmıyazın şehrinde ikâmet ve Ermenîleri dîne da'vet edip hasbe'l icâb Kayseriyye'ye azîmet ederken Amasya'ya geldikde düşmanın ta'kîbinden kendini kurtarmak için oraya gizlenmiş ve birkaç gün sonra susamış ve arkasında dayandığı taşa emr ederek suları akıtmış olduğundan buralara Ohannis nâmı verilmiş, sonradan tahfîf olunup Veng denmiştir." (Yasar, C.1: 43)

Maşrık tarafı bir cebel-i şâhık-ı mesmûr

Zencîrli Kaya nâmı ile 'âleme meşhûr

Zencîri onuñ on sene evvel idi manzûr

Hayretle bakardı oña ebşâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 46).

Yasar, bu dörtlükte de Amasya'nın doğu tarafını anlatmaktadır: "Amasya'nın doğu tarafı yüce bir dağ ile kaplıdır. Burası herkesin bildiği meşhur Zincirli Kaya adını taşımaktadır. Onun zinciri on sene önce görülebiliyordu ve herkes ona Amasya'dan gözlerini dikip hayretle bakıyordu."

Pont'lar zamanında bir kayanın düşme ihtimaline binaen bu zincir ile bağlandığı rivayeti vardır. Yasar, bu zincirin sonradan kaybolduğunu belirtmiştir.

Bâlus Kayası şarka uzanmış bu kayadan
 Bulmuş etegi feyz ü şeref şun'-ı Hudâ'dan
 'Âlîdir onuñ menkâbesi medh ü senâdan
 Zîrâ burada müstetir ebrâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 48).

"Bâlus Kayası da bu Zincirili Kaya'nın arkasında uzanan kayadır. Allah'ın yarattığı pek çok güzellik bunun eteğinde mevcuttur. Onu methetmek nerdeyse imkânsızdır, zira burada Amasya'nın en iyi insanları mezarlarında yatmaktadır." Burada kast ettiği kişiler Saraydüzü mekiindeki Pirlers'dir.

"Bâlus Kayası ile Lokmân Dağı arasında latîf, vâsi' bir dere olup her iki tarafı bâğ ve bostân, bahçe ve gülistândır. Bu dere, "Beyler Sarayı" üzerinde iki kola münkasim olup, bir kolu Sofular Mahallesi'ne ya'nî garb tarafına, diğers kolu da Bâyezîd Paşa Mahallesi'ne ya'nî şimâl tarafına iner." (Yasar, C.1: 49)

Üstünde sarây-ı şeref âbâd kadîmdir
 İşte burası mevlid-i Sultân Selîm'dir
 Bir kışla vü mekteb ile 'umrânı 'azîmdir
 Bunlarla teceddüd eder edvâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 49).

"Üstünde şeref-âbâd sarayı en eski saraylardan biri olarak yer alır. Burada Sultan Selim Han doğmuştur. Bu mevki de bir kışla ve bir mektep ile büyük bir medeniyet merkezidir. Bununla Amasya'nın devirleri yenilenir."

Saraydüzü denilen bu mevkide pek çok şehzade dünyaya gelmiştir. Şair özellikle Yavuz Sultan Selim'i anmıştır.

Yanında Soğuk Çeşme ki bir bâğ-ı İrem'dir
 Hoş manzaradır luğf-ı hevâ dâfi'-i gamdır
 Tesnîm gibi âbı dahî bir fazl-ı ni'amdır
 Vermiş buraya behceti dâdâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 53).

"Saraydüzü denilen bu mevkiin yanında Soğuk Çeşme adı verilen İrem bağı gibi güzel bir yer vardır; burası hoş manzarası ile insanın gam ve kederini def eder. Buranın suyu da ab-ı hayat gibi bir nimettir. Buraya da Allah ayrı bir güzellik, şirinlik vermiştir."

Soğuk Pınar Suyu denen bu su, saray mevkiine yukarıdaki yeşil fındık ağaçları ile dolu dereden gelmektedir. Şair, yine bu suyu da mübalağa sanatı ile Cennet çeşmelerinden birinin suyuna teşbih etmiştir.

Bir kal'a-i müstaḥkemedir semt-i şimâli
 Âşâr-ı girân mâye-i eslâf ile mâlî
 Şimdi ise ümrân u sükûndan içi hâlî
 Gûyâ siper-i dâfi'-i peygâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 54).

“Amasya’nın kuzey kısmı bir müstahkem kaledir. Eskilerin değerli eserleri ile dolu olan bu mevki, şimdilerde eski medeniyetinden eser kalmamış sessiz ve boş bir durumdadır. Sanki Amasya’yı her saldırıdan uzak tutan bir siper gibidir.”

Envâ’-ı şanâyî’ ile enzârda mümtâz

Ankâ gibi germiş kanadın etmede pervâz

Şâhîn gibi semt-i felege doğru ser-efrâz

Olmuş bu vakâr ile nîgeh dâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 60).

“Her türlü sanatlar ile seçkin, anka gibi kanatlarını açmış, şahin gibi göğe doğru baş kaldırmış ve sanki Amasya’nın vakar ile bakan bir kapısı olmuştur (Harşene Kalesi).”

Şair bu dizelerde Harşena Kalesini ilginç benzetmelerle vafsetmiştir. Ancak gerçekten İçeri şehirden geçerken ve başını kaleye doğru kaldıranlar şairle aynı hisleri paylaşabilir.

Derler ki bunu Harşene’dir eyleyen inşâ

Etmış oña kendi adını soñradan i’tâ

Yapmış burayı kendisine mesken-i zîbâ

Bu kal’a yüzünde görülür ğâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 61).

“Derler ki bu kaleyi inşa ettiren kişinin adı Harşene’dir. Sonradan ona kendisinin adı verilmiştir. Devrinde Harşene burayı kendisine güzel bir mesken haline getirmiştir. Bu kalenin yüzünde Amasya’yı yapan görünür. (Kral Kaya Mezarları)”

Yasar, Harşene Kalesini ve kalenin bulunduğu dağdaki mezarları kastederek kaleyi kuranların bunlar olduğunu söylemektedir.

Vustâda Cilanbolu dahî hayreti câlib

Her bir tarafında görülür türlü ğarâ’ib

Mecrâ vü mesâbî de ne ma’lûm u ne ğâ’ib

Âbı sayılır efdal-i âbâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 71).

“Bu kalenin ortasında Cilanbolu adı verilen kuyu da hayreti mucibdir. Bu dağın her tarafında garip pek çok şey görülür. Bu Cilanbolu suyolunun nasıl bir kuyu olduğu; nereden başladığı ve nerede bittiği bilinmez; ancak bu kuyunun suyu Amasya’nın tercih edilen sularından birisidir.”

Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi’nde şehrin ilginç ve gizemli yerleri hakkında bilgi vermeyi önemsemiştir. Cilanbolu kuyusu hakkında da tüm efsaneleri ve ihtimalleri sıralamıştır. Bu kuyunun sonunun olmadığını iddia etmiştir.

Bir merkez-i maḥfûz kralı idi evvel

Pon şâhları kâ'id-i taht oldu müselsel

Româlîlara etdi yedi ḥarb i mükemmel

Bunlar ile ma'lûm olur eṭvâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 74).

“Burası (Amasya), eskiden kralların sığındığı, kendini güvende hissettiği bir merkezdi ve Pon şahları silsileler halinde burada tahta çıktılar. Romalılarla yedi büyük savaş yapmışlardır; işte Amasya bu halleri ile bilinmelidir.”

Bu şâhların dahmesi olmuşdu mağârât

Ecsâdını hep soñra duhûr eyledi târât

Bir vakt rehâbına olup cây-ı riyâzât

Şimdi ise boş mahzen-i ekdâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 75).

“Bu şahların mezarı bu mağaralar olmuştu. Onların cesetlerini zelil insanlar perişan edip dağıttı. Bir zamanlar insanın kendini düşünmesi için ideal bir yerken, şimdi Amasya'nın kederli boş mahzenleri halini almışlardır.”

Yasar, Amasya Kral Kaya mezarları için doğru bir tespitte bulunmuş ve yağma edilmiş olmalarını büyük bir ahlaksızlık olarak değerlendirmiştir.

Etdi ümerâ kal'ayı kerrât ile tecdîd

Selçûk neseb Şâh Kubâd eyledi teşyîd

Lâkin bunu da kerr-i zamân eyledi tebdîd

Etmışdi vatan burcunu dizdâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 78).

“Birçok Amasya emiri kaleyi defalarca yenilemiş, Selçuk soyundan Şah Kubat ise onu en yüksek haline getirmişti; lakin onu da zamanın kuvveti dağıtıp bıraktı. Amasya, bu dönemlerde vatan burcunun dizdarı olmuştu.”

Sağında bunun türbe-i Şîrvânî-i kâmil

Ḳandîl-i hedâ feyz-i Hudâ nûr-ı fezâ'il

Yanında yatar Ḥazret-i 'Îsâ gibi fâzıl

Etrâfi bütün kümmel ü ahyâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 80).

“Kalenin sağında (Şamlar semtine inen kısmında) kamil insanlardan İsmail Şîrvânî Türbesi vardır. O Şîrvânî, faziletler nurunun Allah'ın feyzi ile sabit yanan kandili idi. Onun yanında (Türbesinin içinde yan yana) yatan kişi İsa Ruhî Efendi'dir (Şîrvânî'nin damadıdır). Amasya işte böyle her yeri kâmillerle dolu, iyilikseverler diyarıdır.”

Yasar, Amasya'nın önemli velilerini bu şekilde şiirinde telmih etmektedir.

Şolunda dahi maḳbere-i Hazret-i Cû'î
 Feziñ buradır mebd-e-i pür-zevḳ-i tulû'ı
 Bulmuş buralar nâm-ı kerîmiyle şuyû'ı
 Hakkâ buradır mecma'-ı esmâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 82).

“Sol tarafında (Kalenin batı tarafında) Hazret-i Şeyh Cû'î'nin mezarı vardır. Feyz denilen İlahi cezbenin doğuş yeri burasıdır. Onun yüce namı ile ismi buradan yayılmış; zira Amasya'nın tüm güzelliklerinin, meyvelerinin toplandığı yerdir burası.”

Yasar, Amasya Tarihi'nde Amasya'yı her bir yönünden seyredip adım adım anlatmıştır; bu dizlerdeki tespitler, o uzun tasvirlerin özeti hükmündedir.

Kelkis idi evvel buranıñ nâm-ı kadîmi
 Tezyîn ediyor bahçesini bâd-ı nesîmi
 Erbâb-ı tenezzüh alıyor feyz-i 'amîmi
 Evvâkı burada bulur efkâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 83).

“Buranın eski adı Kelkis idi. Şimdi de bahar yelleri buranın bağlarını serinletiyor. Gezintiyi sevenlerin feyz aldıkları, sevdikleri yerdir burası. Amasyalı zevk ve eğlencenin her türlüşünü burada bulur.”

Mağrib tarafı kûh-ı refî'-i Karamânî
 Olmuş etegi Akbilek'e cây-ı emânî
 Tefsîr ile takvâda 'alem pîr-ı zamânî
 Kudsî şiyem ü mefhar-ı eḫhâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 84).

“Kalenin batı tarafı yüksek Karamanî dağıdır. Onun eteğinde de tesfir ve takvada zamanının bayraklaşan piri olarak Akbilek hazretleri emin bir yerde mekân tutmuştur.”

Boydan boya bir manzara-i hûr likâdır
 Müstağrak-ı envâr-ı füyûzât-ı Hudâ'dır
 Her bir tarafı bâğ-ı İrem zevk fezâdır
 Hep bunları sîrâb eder enhâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 87).

“Amasya, boydan boya huri yüzü gibi bir manzaraya sahiptir ve Allah'ın feyizlerinin nuruna boğulmuştur. Onun her bir tarafı İrem bağları gibi zevk ve safa doludur. Bunların hepsini sulayan ve yetiştiren ise Amasya nehirleridir.”

Şair, yine şehri mübalağalı ifadelerle övmüş ve melek yüzlü, İrem bağları gibi teşbihleri şehre uygun bulmuştur.

Her vakte göre meyveleri kâmil ü mebzûl
 Her meyvesiniñ ta'mı bütün dehrde maqbûl
 Elması hedâyâ olarak her yere mersûl
 Her beldede meşhûrdur esmâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 97).

“Her vakte göre olgun ve bol meyveleri vardır; her meyvesinin yemesi tüm dünyada makbuldür; elması hediye olarak her yere gönderilir; her beldede Amasya'nın meyveleri meşhurdur.”

Hüseyin Hüsameddin, Amasya elması için özel bir dörtlük yazmayı ihmal etmemiştir.
 Her mevsiminiñ bir şeref ü 'izzeti vardır
 Her bahçesiniñ bir tarab u behceti vardır
 Her goncasınıñ hande-i 'ulviyyeti vardır
 Bülbülleri giryân eder ezhâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 99).

“Amasya'nın her mevsiminin bir izzet ve şerefi vardır. Her bahçesinin bir başka güzelliği vardır. Her goncasının ulvi bir gülümsemesi vardır. Amasya'nın güllerine bülbülleri gözyaşı dökerek ağlar.”

Şair, birinci teşhis ile goncaları gülümsetirken, bülbüllere güller için gözyaşı döktürerek ikinci teşhis sanatını, gül-bülbül aşkını anarak da telmih sanatını kullanmayı ihmal etmemektedir.

Yüzlerce mülûk u ümerâ himmeti görmüş
 Pek çok eser-i lutf u refâhiyyeti görmüş
 Şâyân olacak kadrine bir hürmeti görmüş
 Takdîr kılınmış yine mikdâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 100).

“Bu şehir, yüzlerce hükümdar ve emirlerin himmetini, yardımını; onların refahına katkı sağlayan pek çok lütfedilmiş eserlerini; yine onların kıymetine uygun bir hürmeti ve de yine her zamanki gibi kıymeti miktarında takdirini görmüştür ve daha hala görmektedir.”

Her zerresi âlûde i eltâf ı ekâbir
 İzhâr ediyor 'âleme biñ türlü mefâhir
 Olmuşdu maħallâtı bütün hayra mezâhir
 Hep şahid i 'âdil buña âsâr ı Amasya (Yasar, C.1: 104).

“Amasya'nın her zerresi en büyük lutuflarla doludur. Bu lutuflarla o, tüm dünyadan bin türlü övgüler alıyor; onun mahalleleri hep hayrın görüldüğü, yaşandığı yerler olmuştur. Amasya'nın her yerine çil çil serpilmiş olan eserler bunun en âdil şahididir.”

Şair, Amasya'nın her mahallesindeki cami, han, hamam, kütüphane, medrese gibi eserleri teşhis sanatı ile yapılan iyiliklerin şahidi insanlara benzetmektedir.

Yasar, Amasya'nın her mahallesini eserinde tek tek tanıtmış ve tarihi eserleri, en orijinal tarihî kayıtlar ile not etmiştir. Amasya Tarihi bu yönden tam bir arşivcilik şaheseridir.

Her devresi bir silsile-i 'aşk u cünûndur

Her bir deresi dolmuş onuñ eşk ile hûndur

Her gûşesi biñ medfen-i erbâb-ı fûnûndur

Aktâra bütün münteşir ezkâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 177).

“Amasya'nın her devresi, aşklar ve sevdiği uğruna deli kesilen insanlar ile doludur (Ferhat ile Şirin kastedilmektedir). Onun her bir deresi âşıkların kanlı gözyaşları ile doludur. Her köşesi de ilim ve fende ileri gitmiş âlimlerin mezarları ile doludur. Amasya'nın bu yönü ile her tarafta adı almış başını gitmiştir.”

Amasya aşklar, âşıklar, ilim aşkı ile yücelmiş âlimler, Allah aşkı ile zikre dalmış zâkirler diyarındır. Bu özelliği de tüm dünyaca bilinir. Amasya âlimleri tüm dünyaya yayılmıştır.

Yasar, eserinde biraz fazlaca Amasya taraftarı olarak Amasya'yı adeta dünyanın merkezine koysa da, gerçekten saydığı âlimlerin sayısı bile bu övgülerin pek çoğunun haklı olduğunu göstermeye yetmektedir.

Her gûşe-i feyzinde birer 'âşık-ı şeydâ

Her kûy-ı kemâlinde birer şâ'ir-i dâna

Her zerre-i hâkinde biñer feyz hüveydâ

Mestûr-ı kütübdür nice eş'âr-ı Amasya (Yasar, C.1: 216).

“Her feyizli köşesinde bir çılgın âşık, her yüce mahallesinde bir akıllı şair, her zerre toprağında binlerce saçılan feyz vardır. Amasya'nın şairlerinin binlerce şiiri ciltlerce kitapta kayıtlıdır.”

Toprağı edilmiş ezeli 'aşk ile tahmîr

Hem cevher-i hüsün etmiş onuñ zâtını tenvîr

Her şan'at u dânişde yetişirdi meşâhîr

İbrâz-ı fezâ'il eder ahrâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 218).

“Amasya'nın toprağı ezeli aşk ile mayalanmıştır; her güzellik cevheri onun zatını nurlandırmıştır; her sanatta ve bilimde en ünlü isimleri o yetiştirmiştir. Amasya tüm dünyaya faziletler yayar.”

Gelmiş nice meczûb-ı İlâhî nice müştâk

Çıkmış oradan dehre nice kâmil ü 'uşşâk

Gûyâ burada olmuş idi 'âlem-i mîsâk

Pür feyz ü himem zâviyedir dâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 222).

“Niceleri Allah aşkı ile mecnun olmuş, niceleri bu arzu ile yanmışlar; Amasya’dan çıkmış ve bu diyar, dünyaya pek çok kamil ve âşık insanlar hediye etmiştir. Sanki âlemin sözleşmesi burada imzalanmış gibidir, feyizler ve himmetler zaviyesi hep Amasya’nın kapısıdır.”

Yasar, eserinde altına çizerek belirlemiştir ki Amasya her türlü bozulmadan sonra devlet sözleşmesinin yenilendiği yer olma şansını yakalamıştır. Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti yeniden kuruluş misaklarını burada imzalamıştır.

Her bir ciheti medrese-i ‘ilm ü edebdir

Erbâb-ı zekâ feyzine i’lâ-yı sebebdir

Maqbûl-i ümem melce'-i aşhâb-ı talebdir

Medhûl olur elbette dil-âzâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 254).

“Amasya’nın her bir yönünde bir ilim ve edep öğretilen medrese vardır. Zeka sahibinin feyzini artırması için en uygun yer buralardır. Buralar halkın makbul tuttuğu, ilim talep edenlerin cazibe merkezidir. Elbette gönüllü kırıkların, umutsuzların gelip mutluluk buldukları yerdur Amasya.”

‘Âlemde mülûk u ümerâyâ vatan olmuş

Yüzlerce şudûr u vüzerâyâ vatan olmuş

Binlerce şüyûh u ‘ulemâyâ vatan olmuş

Fikr et ki geçirmiş neler a’sâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 316).

“Bu dünyada meliklere, emirlere; yüzlerce sadrazam ve vezirlere; binlerce şeyhlere ve âlimlere vatan olmuş yerdur Amasya. Bu yönü ile düşün ki asırlarca neler yaşamış bu şehir.”

Lâyık mı ki bu menba’-ı ahyâr ola mechûl

Her fâzılı bir gûşe-i nisyânda mahmûl

Lâyık mı ki şu menbit-i ebrâr ola mezhûl

Mübhem kıla dehr içre şu esrâr ı Amasya (Yasar, C.1: 330).

“Layık mı şimdi bu hayırlı insanlar menbaı unutulsun, her fâzılı bir unutulma köşesine çekilsin; Layık mı ki şu seçkin çiçekler gibi olan insanlar mezmûm ve mezhûl, kötülenmiş bir köşeye atılmış olsunlar. Şu Amasya’nın sırları yüzyıllar içinde bilinmezlik içinde kalsın, olur mu?”

Bu fikr ile şarf eyledi çok sa’y-i mükemmel

Cem’ eyledi aqvâl u rivâyâtı müseccel

Tahkîk ile yazdı oña târîh i mufaşşal

Asrî gibi bir hâdim-i fahhâr-ı Amasya (Yasar, C.1: 334).

“Asrî gibi, Amasyalı olmakla övünen, o şehrin hadimi, hizmetçisi; tahkik ederek, iyice araştırarak, özetleyerek, bu şehrin tarihini yazdı. Yukarıda söylediğim unutulma ihtimalinden dolayı o (Hüseyin Hüsameddin), mükemmel çalışmalar yaparak bütün rivayetleri ve sözleri

topladı.

Hüseyin Hüsameddin bu dörtlükte Amasya Tarihi aldı eserinin sebep-i telifini belirtmektedir. Yazarın korkusu, Amasya'nın zengin tarihinin unutulup gitmesidir. O da bunu unutturmamak için çok çalıştığını ve başardığını söylemektedir. Hüseyin Hüsameddin'in mahlası Asrî'dir.

Yasar, belki de eserinin devamında da bu tarz şiirler eklemeyi düşünmüştü ancak son olarak bu dörtlüğü yazmıştır. Yine de Amasya Tarihi'nin tamamlanmamış bir eser olduğunu, on ikinci cildinde sadece ayın harfine kadar olan kişilerin isimlerini zikredip tanıtılabildiğini düşündüğümüzde sonradan gelecek ciltlerde de bu tip şiirler olması muhtemeldir. Ancak talihsizliklerin yakasını bırakmadığı çalışma beşinci cildin yanması ve karalama defterleri diyebileceğimiz diğer ciltlerin tamamlanmasına yazarın hayatının vefa etmemesi ile yarım kalmıştır. Hüseyin Hüsameddin eğer eserini tamamlasaydı büyük ihtimalle en azından bir de eseri için tarih düştüğü bir dörtlük daha yazardı.

SONUÇ

Osmanlı Devletinin son büyük tarihçilerinden birisi olarak kabul edilen Abdizâde Hüseyin Hüsameddin'in Amasya Tarihi adlı eserinde ilk iki ciltte Asrî mahlası ile yazdığı 37 dörtlükten oluşan Amasya Güzellemesi hem Amasya'yı adım adım anlatması hem de şiirsel yönünün gücü ile ele alınıp değerlendirmeye layık bir şiirdir. Şiir toplamda kırk defa Amasya kelimesini kullanarak adeta "kırklar" kavramının uhreviliğini şehre yüklemektedir. Edebî sanatlardan en çok mübalağa ve teşbihi kullanan şair, Amasya'nın her köşesinde bir olağanüstülük keşfetmiştir. Bu olağanüstülükler bazen tarihi şahsiyetlerin akla durgunluk veren hayat hikâyesinden bazen de mekanların güzelliğinden ortaya çıkmaktadır. Ferhat ve Şirin'in şehrinin aşk ile anlatan şair, baştan sona Amasya aşkını kelime kelime inşa etmiştir. Amasya Tarihi adlı on iki ciltlik eserinin ilk iki cildinde Amasya'yı mahalle mahalle anlatırken her konunun sonuna serpiştirdiği bu şiirler hem konuyu özetlemiş hem de cennet misali güzel bulunduğu bu beldeyi şiiri ile ölümsüzleştirmiştir.

Hüseyin Hüsameddin Amasya Tarihi ile hem Amasya'nın hem de Anadolu'nun kadim tarihini dile getirmiştir. Romantik bir üslup ile kaleme alınan bu eserde sadece ele aldığımız Amasya Güzellemesi gibi ilginç şiirler yoktur, ayrıca edebî bir nesir üslubu ve kılı kırk yaran bir dil çalışması vardır. Yasar, neredeyse her kelimeyi etimolojik olarak incelemiş ve geniş kültür birikimini gözler önüne sermiştir. Bu yönleri ile eserin daha pek çok branşta incelenmesi bir zarurettir.

KAYNAKÇA

Çögenli, S. ve Toparlı, R. (1992). *Tezkiretü's-Şu'arâ Riyâzu'l-Âşıkîn (Karabağlı Müctehid-zâde Mehmed Aka)*. Erzurum: Fen Edebiyat Fakültesi.

Kaçar, M. (2017). "Amasya Tarihi Müverrihi Hüseyin Hüsameddin'in Şâirliği". Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı. Amasya: Kibatek Yayınları, s. 66-72.

- Köksal, M. F. (2017). "Hüseyin Hüsameddin'in Amasya Tarihi'nin Kayıp Ciltleri". Uluslararası Amasya Alimleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı II. Amasya: Kibatek Yayınları, s. 175-185.
- Yasar, H. H. (1332). *Amasya Tarihi (1-2-3. Ciltler)*. İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.
- Yıldız, E. (2018). Klasik Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Revânî'nin Yayımlanmış Divanında Yer Almayan Medine Kasidesi, *International Journal of Language Academy*, Volume 6/2 June 2018 p. 120 / 143.